

Ich bin ein Berliner

ICH BIN EIN BERLINER

Fotod: Frederik Klanberg
Küsis: Kristel Schwede

Frederik Klanberg kirjeldab ennast kui dokumentaalfotograafi, kelle põhihuviks on võimu ja indiviidi suhe. Positiivile jäi silma tema fotoprojekt „Ich bin ein Berliner“, kus autor seob oma vanemate kohtumise loo ja õpingud Ida-Berliinis tolleaegse poliitilise olukorraga ning otsib ühenduskohti tänapäevaga.

Kuidas tekkis projekti „Ich bin ein Berliner“ mõte?

Olen selle projektiga juba üle aasta tegelenud, seega algus muutub juba pisut häguseks, aga mäletan, et vestlesin emaga tihti Nõukogude Liidu teemadel ja üritasin aru saada, milline oli Eesti, kui ta oli noor jne. Mingil hetkel läks jutt isiklikumaks ning hakkasin uurima konkreetselt tema kogemuste kohta. Teadsin, et ta oli õppinud Ida-Berliinis, aga ma ei olnud selle kohta kunagi põhjalikult küsinud. Ema rääkis mulle lugusid, kuidas ta käis Moskvast, et Berliini õppima saada, ja kuidas KGB teda üle kuulas, et miks ja kuhu ja kas ikka on vaja minna. Samuti jutustas ta sellest, kuidas Ida-Berliinis elada oli.

Mäletasin kooli ajalootunde, kus räägiti, kui õudne oli Ida-Berliin võrreldes kõige selle hiilgusega, mis oli saadaval läänes. Mu ema tuli aga Tallinnast ja tema meelest oli Ida-Berliin täielik paradüüs. Isegi parem kui lääses, sest sinna niikuinii minna ei saanud, seega polnud mingit vahet, kui hea seal elu võis olla. Ilmselt mõistsin siis, kui sain teada, et mu vanemad kohtusid rongis teel Moskvasse, sest nad mõlemad tahtsid minna Saksaamaale õppima, et siin on peidus suurem lugu, mida saab siduda üldise poliitilise kontekstiga. Kui taipasin, et mu mõlema vanema lugu on kaudselt ka minu lugu, sain julgust juurde, et sellest projekt teha.

Kui suur osa projektist oli sinu jaoks poliitiline ajalugu, kui palju perekonna lugu?

Need ei ole minu meelest kaks erinevat asja, üks ei eksisteeri ilma teiseta. Kui Nõukogude Liidu bürokraatia tõttu poleks pidanud iga väikese asja pärast Moskvasse sõitma, siis ei oleks minu vanemad kohtunud. Kuigi nõukogude aja rongid, KGB ja Berliini müür on muidu ka väga huvitavad, ei usu ma, et nendest fotoprojekti teeksin, kui isiklikku sidet ei tuneks. Inimesena võin kõigest nendest asjadest huvitatud olla, aga fotograafina või kunstnikuna tahan olla ka kindel, et olen õige inimene rääkima lugu, millega tegelen. Puhtalt poliitiliste

Frederik Klanberg describes himself as a documentary photographer whose main interest lies in the relationship between power and the individual. *Positiiv* looked into his *Ich bin ein Berliner* photography project, in which the author links the story of his parents meeting and studying in East Berlin with the political situation at the time.

Where did you get the idea for the *Ich bin ein Berliner* project?

I have been working on the project for more than a year, so the beginning is starting to become a little blurry, but I do remember that I often talked to my mother about the Soviet Union and tried to understand what Estonia was like when she was young, and so forth. At some point, the conversation became more personal and I started to ask specifically about her experiences. I knew that she had studied in East Berlin, but I hadn't ever asked her anything about it in detail. My mother told me stories about going to Moscow to get permission to study in Berlin and how the KGB interrogated them about why they were going and where, and about what it was like living in East Berlin.

I remembered history classes in school where they talked about how awful East Berlin was in comparison to all the glory that was available in the West. But my mother was from Tallinn and for her, East Berlin was a total paradise. Even better than the West because she couldn't go there anyway, so what difference did it make how good life could be there. It was probably when I realised that my parents met on a train on the way to Moscow because they both wanted to go study in Germany that I understood that there's a bigger story here that could be linked to the overall political context. When I understood that the story of both my parents was also indirectly my story, I gained the courage to turn it into a project.

How much of the project was political history for you and how much was the story of your family?

These are not two different things for me: one does not exist without the other. Had they not had to travel to Moscow due to the bureaucracy of the Soviet Union, my parents wouldn't have met. Although the Soviet trains, the KGB and

projektidega tegeleb piisavalt palju väga andekaid fotograafe ja ma ei ole kindel, kas suudaksin midagi uut lisada. Samuti ei usu ma, et oma vanemate suhtest avalikult räägiksin, kui ei oleks olnud poliitilist tausta, mille plaanil lugu juhtus. Eks inimesed ikka kohtuvad rongides ja armuvad ära, selles ei ole midagi uut ega erilist. Minu huvi seisnes isikliku loo ja sellel ajal valitsenud poliitilise võimu kombinatsioonis ning nende kahe loo suhtes.

Kui tähtis on sulle ajalugu ja mäletamine? Kas sulle meeldivad mälestused või pigem tulevikuideed?

Ajalugu on mulle väga huvitav, eriti see, kuidas erinevates riikides või rahvuste hulgas tekivad teatud kollektiivsed mälestused ja arusaamad sellest, mis on toimunud enne meid. Mulle väga meeldivad mälestused, isiklikud anekdoodid ja väikesed lood, mis inimestega ajaloos on juhtunud, ja sellepärast ma teemaga ka tegelen. Samas loodan, et lugu on oluline ka tänapäeva kontekstis ning mingil väikesel moel arendab ka tulevikku, mitte ei reflekteeri ainult ajaloolisi sündmusi.

Projektis on hetk, kui sakslased hakkasid ründama Dresdenis asunud KGB peakorterit, kus Putin parasjagu viimaseid dokumente hävitas. Räägitakse, et Putin proovis Moskvast abi kutsuda, aga pärast mitut katset helistada sai ta aru ja pomises: „Moskva on vaiki.” Enam Moskva kindlasti vaiki ei ole.

Mis sa arvad, kas olevikus on võimalik toetuda sellisele nähtusele nagu ajaloo õppetunnid või on ühiskonnaelu oma olemuselt liiga kiire ja muutlik, et kunagiste tegude tagajärgi arvesse võtta?

Kuigi ma üldiselt nõustun selle nähtusega, siis fraas „ajaloo õppetunnid” häirib mind, sest ajalugu ise ei õpeta meile midagi, isegi kui me teame, mis ajaloos juhtus. Kui see nii oleks, siis oleks ammu sõjapidamine lõpetatud ja elu muidu ka lill. Loomulikult on maailmast arusaamiseks ajaloolised teadmised kasulikud ja see aitab meil mõista, miks elu, ühiskond, valitsus või miski muu on selline, nagu on. Aga see eeldab teadlikku ja põhjalikku analüüsimist. See, et me oleme keskkoolis ajaloo tunnis midagi Nõukogude Liidust õppinud või et vanaemad ja vanaisad meile suguvõsa kokkutulekul natukene vene aja müüte räägivad, ei ole kuidagi piisav, et selle alusel praegu midagi teistmoodi otsustada.

Et minevikus juhtunu põhjal mingeid järeldusi teha või selle järgi otsustada, kuidas tulevikus kõige parem oleks, peaks ajaloo õppimine ja kriitiline analüüsimine olema meie elu pidev osa, kuid ma ei näe, et see praegu nii on.

Ajalool on üsna ükskõik, kas me kuulame või mitte, pigem on tähtis, mis järeldusteni inimesed minevikku analüüsid jõuavad. Nõukogude aeg ei olnud kõigile halb aeg ja praegune süsteem ei ole kõigile parim. Ka need inimesed on meie ühiskonnas olemas ja võrdset olulised, seega peaksime ajaloo õppetundide kasutamiseks seda pärast eseseisvat analüüsimist veel kollektiivselt kordama. Tegelikult on see protsess nii pikk ja keeruline, et me kõik teeme ikka edasi neidsamu vigu, mis

the Berlin Wall are interesting in and of themselves, I don't think I would turn them into a photography project if I didn't feel a personal connection. As a person, I can be interested in all those things, but as a photographer or an artist, I want to be sure that I'm the right person to tell the story I'm working on. There are enough talented photographers working on purely political projects, and I'm not sure I could add anything new. Nor do I think that I would tell my parents' story to the wider public if it didn't have the political background that supported it. People meet and fall in love on trains all the time, there's nothing new or special about it. My interest was in the combination of the personal story and the prevailing political power at the time and in the two stories.

How important is history and remembrance to you? Do you like memories or do you prefer ideas for the future?

History is very interesting to me, especially how certain collective memories or understandings of what has happened before us arise in different countries or among different people. I really like memories, personal anecdotes and small stories about things that have happened to people in history, that's why I work on this subject. At the same time, I hope that the story is important in today's context, too, and in some small way develops the future, not just reflects on historical events.

There's a moment in the project where the Germans start attacking the KGB headquarters in Dresden and Putin is in the process of destroying the last documents. It is said that Putin tried to call for help from Moscow but after several failed attempts, he realised and muttered, “Moscow is silent”. Moscow is certainly not silent anymore.

Do you think it is possible to rely on the phenomenon of “lessons from history” in the present, or are life and the society inherently too fast and changeable to take the consequences of past actions into account?

Although I generally agree with the phenomenon, the phrase “lessons from history” bothers me because history itself doesn't teach us anything, even if we know what happened in the past. If that were the case, wars would long be over, and life would be grand. Historical knowledge is, of course, useful in understanding the world and it helps us to understand why life, society, government, or something else is the way that it is. But this requires a conscious and thorough analysis. The fact that we've learned something about the Soviet Union in a history class in high school or that our grandparents tell us a few Russian myths at family reunions is never enough to make us decide anything differently. To draw conclusions from events in the past or use them to make decisions on how to do things better in the future, learning about and critically analysing history should be a constant part of our lives, and I don't really see that this is the case now. History doesn't really care if we listen to it or not. What is important are the conclusion

juba varem tehtud on. Aga proovida võiks ikka. Kui midagi ei muutu, siis vähemalt on endal huvitav.

Mil viisil ehitad oma fotoprojekte, kas oled kannatlik uurija või pigem olukordadele avatud, väärt hetkede koguja?

Ma olen pigem kannatliku uurija tüüpi fotograaf. Kogun esialgu tohutult materjali: vanu pilte, filme, artikleid, reklaame, kõnesid, postmarke, passe – ükskõik mida –, ja kui see tundub natukenegi looga seotud olevat, tahan seda uurida ja analüüsida. Samuti üritan pildistada pigem rohkem kui vähem. Pildistades ja erinevaid visuaalseid meetodeid katsetades jõuan ka uute avastuste ja seosteni, mille peale muidu ei tuleks.

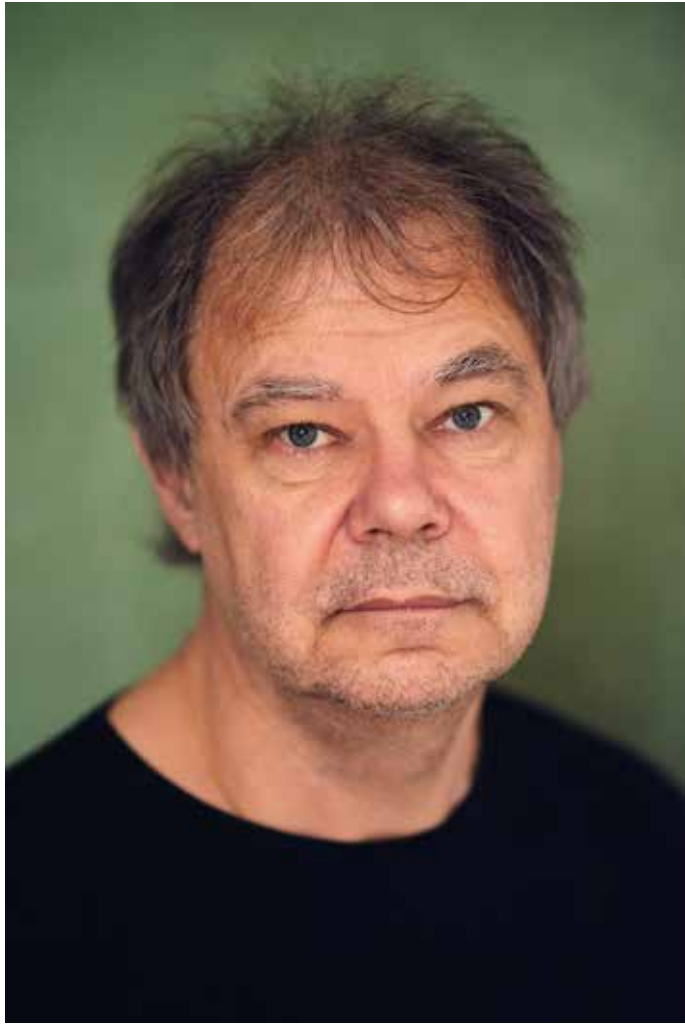
Suure materjali hulga abil loon endale mingisuguse pildi maailmast, kus see lugu, mida tahan rääkida, aset leidis. Kui mul on nii palju materjali, et hakkab paha ja enam ei jaksa, siis on ilmselt aeg valima hakata ning palju asju sahtlisse tagasi panna, et loo tähtsaimad osad saaksid pinnale kerkida. Ilmselt see ongi minu meetodi kõige raskem osa, sest materjali on tihti nii palju ja võimalused, mida sellega teha, nii erinevad, et valida üht välja on väga raske. Aga valiku peab tegema, kuna nii saan rääkida lugu ja luua seoseid, mida varem pole tehtud.

that people come to in the process of analysing the past. The Soviet era wasn't a bad time for everyone, and the current system isn't the best for everyone now. Those people exist in our society, too, and are equally important, so to take advantage of lessons from history, we should repeat it collectively after having analysed them on our own. This process is so long and complicated that we all continue to make the same mistakes that have already been made. But we should still try. Even if nothing changes, at least it was interesting.

How do you build your photo projects, are you a patient researcher or rather a collector of worthy moments who is open to situations?

I'm more of the patient researcher type of photographer. At first I collect huge amounts of material: old photos, films, articles, advertisements, speeches, stamps, passports, anything at all, and if it seems connected to the story even a little, I want to study and analyse it. I also try to photograph more rather than less. By taking photos and testing various visual methods, new discoveries and connections are found that I wouldn't otherwise think of.

Through this huge amount of material, I create a kind of an image of the world where the story that I want to tell took place. This is probably the hardest part of my method; there's often so much material and the possibilities to do something with it are so varied that choosing one is very difficult. But a choice has to be made. That's how I can tell a story and make connections that haven't been made before.

Frederik Klanberg: Once I have so much material that it's starting to make me sick and I can't collect any more, it's probably time to start selecting and putting things back in the drawer so that the most important parts of the story can surface.

